

بسمه تعالی

پیش‌رسی ازدواج

صدرالدین بلادی موسوی
کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی
و مشاور ریاست مرکز آمار ایران

مقدمه

تغییر و دگرگونی‌های اجتماعی در چند دهه گذشته بر روی الگوی پیوند زناشویی و خانواده همانند همه پدیده های اجتماعی دیگر تاثیر گذاشته است. در گذشته که چند نسل در یک خانواده زندگی می کردند و دغدغه شغل و مسکن وجود نداشت، ازدواج بسیار سهل و آسان بود و برخی از جوانان و حتی نوجوانان پس از رسیدن به سن بلوغ ازدواج زود هنگام داشتند و بعد از مدت کوتاهی به فاصله یک تا دو سال اولین فرزند خود را به دنیا می آوردند. اما در چند دهه گذشته و به طور مشخص در سه دهه گذشته به تبعیت از تمدن شهری و فاصله گرفتن تدریجی از سنت‌های اجتماعی شرایط برای ازدواج سخت تر و هر سال سن ازدواج بالاتر رفته است اما در عین حال پیش‌رسی ازدواج هم تا حدودی وجود داشته است. اما نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ نکته امیدوار کننده دارد و جرقه هایی از پایان سرعت کاهشی ازدواج و افزایش نسبت افراد حداقل یک بار ازدواج کرده دیده شده است. هرچند که تا اطلاعات تکمیلی و انجام سرشماریهای آینده نمی توان قضاوت قطعی نمود. با این مقدمه کوتاه به وضعیت پیش‌رسی ازدواج پرداخته می شود و در آینده شاخصهای دیگر ازدواج و همچنین موضوع جدید پایان سرعت کاهش ازدواج مورد مطالعه قرار می گیرد.

سن قانونی ازدواج

تا قبل از دهه ۵۰ شمسی، بر اساس ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی ایران مصوب سال ۱۳۱۳ سن قانونی ازدواج برای مردان ۱۵ سال و برای زنان ۱۸ سال تعیین شده بود (البته در شرایط خاص و با ارائه گواهی دادگاه، دختران از ۱۳ سالگی و پسران از ۱۵ سالگی می‌توانستند ازدواج کنند؛ بنابراین ازدواج زیر ۱۳ سال کاملاً ممنوع بود). در دی

ماه ۱۳۵۳ با قانون حمایت از خانواده برای هماهنگ نمودن قوانین ازدواج با سیاست کنترل جمعیت سن قانونی ازدواج برای زنان به ۱۸ سال و برای مردان به ۲۰ سال افزایش یافت (با گواهی دادگاه در صورت وجود مصلحت فقط برای دختران به ۱۵ سال قابلیت کاهش داشت). بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ برای تبعیت از احکام اسلامی این سنین به ترتیب به ۱۳ سال برای زنان و ۱۵ سال برای مردان کاهش پیدا کرد. (ازدواج دختر کمتر از ۱۳ ساله و پسر کمتر از ۱۵ سال با اجازه ولی و در صورتی که دادگاه صالح مصلحت بداند امکان پذیر است).

پیشرسی ازدواج

پیشرسی ازدواج به زمانی اطلاق می شود که مردان و زنان قبل از سن قانونی ازدواج ، شرع یا عرف پیمان زناشویی منعقد نمایند . با محاسبه افراد ازدواج کرده در سنین خارج از سن قانونی ازدواج به کل جمعیت همان سنین، میزان پیشرسی ازدواج بدست می آید . این میزان معمولاً در صد ضرب می شود .

اگر ازدواج افرادی که پایین تر از ۱۵ سال سن دارند پیشرسی بدانیم در سال ۱۳۹۵ علی‌رغم بالا بودن سن ازدواج ، پیشرسی برای مردان افزایش یافته و برای زنان کاهش پیدا کرده است .

در سال ۱۳۹۵، ۳۶۲۶۱ نفر از نوجوانان مذکر ۱۰ تا ۱۴ ساله دارای همسر بوده اند این تعداد در مقایسه با سالهای ۸۵-۱۳۶۵ افزایش قابل توجهی داشته و بیش از دو برابر شده است . در سالهای ۱۳۴۵ و ۱۳۵۵ پیشرسی در حد صفر بوده اما در سال ۱۳۶۵ این نسبت به حدود ۰,۵ درصد رسیده است . در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ به ترتیب ۰,۴ و ۰,۶ درصد از مردان ، پیشرسی ازدواج داشته اند که در سال ۱۳۹۵ با افزایش قابل توجه به حدود ۱,۲ درصد رسیده است .

همچنین مردانی که در ابتدای سن قانونی ازدواج یعنی گروه سنی ۱۵ تا ۱۹ ساله ازدواج نموده اند از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۶۵ روند افزایشی تا ۶,۶ درصد داشته و بعد از آن تا سال ۱۳۹۵ بین ۲ تا ۲,۵ درصد بوده است .

در سال ۱۳۹۵ حدود ۱,۳ درصد از نوجوانان مونث دارای همسر بوده اند این نسبت در مقایسه با سالهای ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ کمتر شده است . پیشرسی ازدواج در سال ۱۳۶۵ (۲,۶۷ درصد) از همه سالهای دیگر بیشتر بوده است .

در طول دوره ی ۹۵-۱۳۶۵ از سرعت ازدواج زنان کاسته شده و الگوی سنی ازدواج از شکلی که در آن پیش‌رسی معمول بوده، به الگوی تاخیر در ازدواج تغییر یافته است .

هر چند پیش‌رسی ازدواج کاهش پیدا کرده اما یک درصد ازدواج نوجوانان هم زیاد است . فقر ، خانواده های بد سرپرست ، بی سواد و دوری از مدرسه و ... از عواملی است که ممکن است باعث ازدواجهای زودرس شود اما بدتر از آن طلاق در بین نوجوانان هست . طلاق در هر سنی یکی از تلخ‌ترین اتفاقاتی است که ممکن است در زندگی زناشویی بوجود بیاید . اما گاهی این اتفاق در سنین پایین و برای نوجوانانی بوجود می آید که می بایست به جای رفتن به کلاسهای درس اتفاقی دادگاه را تجربه نمایند که آثار جبران‌ناپذیری را برای آنها به بار می‌آورد . در سال ۱۳۹۵ حدود ۰,۴ درصد از زنان ۱۵ تا ۱۹ ساله این شرایط را تجربه نموده اند .

هرچند پیش‌رسی ازدواج در دختران کاهش پیدا کرده اما از سال ۱۳۸۵ نسبت افراد دارای همسر در گروه سنی بالاتر ، یعنی ۱۵ تا ۱۹ ساله ها روند افزایشی داشته است . در سال ۱۳۴۵ حدود ۴۵ درصد از زنان ۱۵ تا ۱۹ ساله دارای همسر بوده اند که تا سال ۱۳۸۵ این نسبت به حدود یک سوم کاهش پیدا کرده و بعد از آن با روند افزایشی در سال ۱۳۹۵ به ۲۱ درصد رسیده است .

جدول ۱ - توزیع نسبی جمعیت ۱۴-۱۰ ساله کشور برحسب وضع زناشویی و به تفکیک جنس در سالهای ۹۰-۱۳۴۵

		زن				مرد					
هرگز ازدواج نکرده	دوای	حداقل یکبار ازدواج کرده				هرگز ازدواج نکرده	حداقل یکبار ازدواج کرده				سال
		بی همسر بر اثر طلاق همسر	بی همسر بر اثر فوت همسر	دارای همسر	جمع		بی همسر بر اثر طلاق همسر	بی همسر بر اثر فوت همسر	دارای همسر	جمع*	
96.5	0.05	0.03	2.2	2.34	99.94	0.00	0.00	0.06	0.0	1345	

5			6						6	
99.9			0.0		100.0				0.0	
9	0.00	0.00	1	0.01	0	0.00	0.00	0.00	0	1355
92.2			2.5						0.6	
8	0.04	0.09	3	2.67	93.72	0.03	0.05	0.53	2	1365
96.9			1.1						0.4	
7	0.04	0.06	0	1.20	99.54	0.04	0.05	0.36	5	1375
96.6			1.3						0.7	
7	0.08	0.07	1	1.64	97.48	0.08	0.06	0.55	0	1385
98.1			1.6						0.4	
9	0.04	0.05	6	1.74	99.41	0.02	0.02	0.44	9	1390
98.6			1.3							
1	.02	.01	3	1.34	98.68	.04	.01	1.18	1.24	1395

*اختلاف در سرجمع حداقل یک بار ازدواج کرده و همچنین برای کل به دلیل اظهار نشده می باشد

جدول ۲- توزیع نسبی جمعیت ۱۹-۱۵ ساله کشور برحسب وضع زناشویی و به تفکیک جنس در سالهای ۹۰-۱۳۴۵

زن					مرد					سال
هرگز ازدواج نکرده	حداقل یکبار ازدواج کرده				هرگز ازدواج نکرده	حداقل یکبار ازدواج کرده				
	بی هسر بر اثر طلاق همسر	بی هسر بر اثر فوت همسر	دارای همسر	جمع		بی هسر بر اثر طلاق همسر	بی هسر بر اثر فوت همسر	دارای همسر	جمع*	
53.2				45.5	94.3				4.3	
4	0.50	0.20	44.85	5	5	0.06	0.05	4.22	3	1345
65.7				34.2	93.5				6.4	
4	0.22	0.15	33.88	6	4	0.04	0.05	6.36	6	1355
64.1				33.3	89.8				6.5	
2	0.23	0.31	32.81	5	0	0.10	0.14	6.35	9	1365
81.4				17.7	96.6				2.5	
4	0.12	0.11	17.48	1	2	0.06	0.06	2.42	4	1375
82.3				16.8	96.9				2.0	
2	0.16	0.10	16.40	4	9	0.09	0.07	1.89	7	1385
78.5				21.4	97.6				2.1	
1	0.24	0.08	21.08	0	3	0.04	0.03	2.11	8	1390
78.5				21.4	97.5				2.3	
1	.40	.04	21.00	4	3	.07	.01	2.28	7	1395

*اختلاف در سرجمع حداقل یک بار ازدواج کرده و همچنین برای کل به دلیل اظهار نشده می باشد

قابل ذکر است بر اساس آمار سازمان ثبت احوال هم ، سهم زنان ازدواج کرده کمتر از ۱۵ سال در سال ۱۳۹۴ حدود ۵,۴ درصد بوده که نسبت به سالهای ۱۳۸۵ با ۴,۳ درصد و سال ۱۳۹۰ با ۴,۶ درصد روند افزایشی داشته است . این افزایش به همراه افزایش زنان و مردان دارای همسر ۱۵ تا ۱۹ ساله نشان می دهد که سرعت کاهشی ازدواج که از سال ۱۳۶۵ شروع شده بود تا حدودی کمتر شده و روند افزایشی پیدا کرده است . نکته ای که می توان با احتیاط گفت این است که افزایش سن ازدواج هم حد و حدودی دارد و پتانسیل افزایش سن ازدواج و تاخیر در آن شاید به نقطه پایانی رسیده باشد.

سواد و پیش رسی ازدواج

همانطور که عنوان شد یکی از عوامل عمده که در پیش رسی ازدواج تاثیر دارد عامل سواد است به طوری که افراد بی سواد چندین برابر افراد باسواد ازدواج زود هنگام داشته اند . از طرف دیگر ازدواج زود هنگام به طور اجتناب ناپذیری می تواند نوجوانان در سن مدرسه را از تحصیل محروم کند . امروزه در بسیاری از کشورهای دنیا به ویژه در کشورهای در حال توسعه بسیاری از دخترانی که ازدواج می نمایند محدودیتهایی برای تحصیل در مدارس معمولی دارند.

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ بیش از ۹ درصد از مردان بی سواد کشور در سن ۱۹-۱۵ سالگی ازدواج کرده اند که این نسبت بیش از ۴ برابر مردان با سواد (۲,۱۳ درصد) می باشد ، پسران شاید به دلیل عدم تحصیل ، زودتر از سایرین وارد بازار کار می شوند و پس از شروع به کار ازدواج زود هنگام می نمایند . پیش رسی ازدواج مردان در سال ۱۳۹۵ نشان می دهد که در مقایسه با سال ۱۳۸۵ بیشتر ولی نسبت به سال ۱۳۷۵ کمتر شده است .

در سال ۱۳۹۵ حدود ۴,۵ درصد از زنان بی سواد کشور در سن ۱۴-۱۰ سالگی ازدواج کرده اند که این نسبت بیش از ۳ برابر زنان با سواد (۱,۲۶ درصد) می باشد . پیش رسی ازدواج زنان مانند مردان در سال ۱۳۹۵ نشان می دهد که در مقایسه با سال ۱۳۸۵ بیشتر ولی نسبت به سال ۱۳۷۵ کمتر شده است .

جدول ۳ - درصد پیش‌رسی ازدواج* به تفکیک سواد و جنس در سال‌های ۹۵-۱۳۷۵

بی سواد		باسواد		شرح	
زن	مرد	زن	مرد		
3.6	10.5	1.1	2.2	کل	1375
4.3	8.1	1.4	1.9	کل	1385
۴,۵۱	۹,۱۵	۱,۲۶	۲,۱۳	کل	13۹5

* با توجه به اینکه سن قانونی ازدواج برای مردان از ۱۵ تا ۲۰ سال و برای زنان عمدتاً از ۹ تا ۱۳ سال در سنوات اخیر در قانون بوده است در این جدول پیش‌رسی ازدواج برای مردان ۱۵ تا ۱۹ ساله و برای زنان ۱۰ تا ۱۴ ساله در نظر گرفته شده است

ماخذ جداول نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۴۵ لغایت ۱۳۹۵ می باشد .